Romaniasiain neuvottelukunta

LAUSUNTO
7.11.2018

Työ- ja tasa-arvovaliokunta
tyv@eduskunta.fi

Viite Asia: K 6/2018 vp Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus eduskunnalle 2018
https://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiakirjat/K+6/2018

ROMANIASIAIN NEUVOTTELUKUNNAN LAUSUNTO KOSKIEN YHDENVERTAISUUSVALTUUTETUN KERTOMUSTA EDUSKUNNALLE;

Valtakunnallinen romaniasiain neuvottelukunta kiittää mahdollisuudesta antaa yhdenvertaisuusvaltuutetun ensimmäistä eduskuntakertomusta koskeva kirjallinen lausunto eduskunnan työ- ja tasa-arvolautavaliokunnalle.

Kertomusta koskevia yleishuomioita

Ensimmäinen rakenteellinen huomio kertomuksesta on, ettei romanien syrjintää nosteta esiin omana erillisenä osionaan tai otsikkotasolla. Romaneja koskevat havainnot ja toimenpidesuositukset on sen sijaan upotettu muun tekstin joukkoon ja näitä kohtia on sinällään runsaasti kautta koko kertomuksen. Valitun tarkastelutavan vuoksi kokonaiskuvan saaminen romanivastaisuudesta Suomessa ja romanien syrjinnän nykytilasta edellyttää astetta huolellisempaa lukemista ja tekstin omaehtoista koostamista. Romaniasiain neuvottelukunta toivookin, että seuraavassa kertomuksessa erityistä romanivastaisuutta ja romanien syrjintätapauksia koskevat kohdat koostetaan omaksi ala-osiokseen.

Toinen sisältöä koskeva yleishuomio on se, että kertomus voisi nostaa Suomessa oleskelevia ulkomaalaisia koskevissa osioissa vahvemmin esiin myös liikkuvan, ulkomaalaistaustaisen romaniväestön perus- ja ihmisoikeuksiin liittyviä kysymyksiä.

Kolmanneksi, on mainittava kertomuksen osion 2.3.1 ”Koulutuksessa toteutettava kielelliset oikeudet, mukautukset ja vakaumuksen kunnioitus” ilmeinen puute. Osiossa ei mainita lainkaan romanilasten kielellisiä oikeuksia. Tämä on suuri puute, vaikka romanit eivät ole asiasta ilmeisesti vielä kannelleetkaan.

Kertomuksen sisältöä koskevia huomioita

Romaninäkökulmasta tapahtuneita edistysaskelia ihmisoikeuksien toteutumisen edistämisessä

Vuonna 2015 voimaan tullut yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolainsäädännön uudistus on ollut merkittävä parannus yksilön oikeussuojaan koska se laajensi merkittävästi kanteluoikeutta eri perustein.

Toinen merkittävä parannus oli vuonna 2016 tapahtunut demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen nostaminen osaksi perusopetuksen uusia opetussuunnitelmia. Minkä voi tulevaisuudessa olettaa vähentävän syrjintään liittyvää tietämättömyyttä, parantamaan syrjintään puuttumista eri mekanismein ja lisäävän vähemmistöihin kuuluvien lasten ja nuorten aikuisten tietoisuutta omista oikeuksista. Koulujen toteuttaman demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen rinnalle tarvitaan kuitenkin edelleen kansalaisjärjestöjen ja valtion välistä yhteistyötä, jotta sama tavoite toteutuu myös aikuisväestön osalta.

Toinen merkittävä parannus romanien näkökulmasta on romanilapsia ja nuoria koskettavien kysymysten lisääminen osaksi Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen Kouluterveyskyselyä. Tästä kansallisesta kyselystä saadaan pitkällä tähtäimellä vertailukelpoista seurantatietoa myös romanilasten osalta.

Kirkkokatu 14, Helsinki
PL 33, 00023 VALTIONEUVOSTO
www.stm.fi

Puhelin 0295 16001

e-mail: kirjaamo@stm.fi
etunimi.sukunimi@stm.fi

Rasismin ja rasististen viharikosten seurannan osalta merkittävä edistysaskel on poliisin viharikostilastoinnin ja niihin liittyvän tutkimuksen kehittäminen. Vuodesta 2018 alkaen tulemme sen myötä saamaan entistä tarkempaa tietoa romaneja koskevien viharikosten määrästä ja luonteesta. Poliisin ja syyttäjän rooli viharikosten ehkäisyssä ja selvittämisessä onkin merkittävä ja toivottavasti vuodesta 2017 saakka poliisille osoitetut merkittävät lisäresurssit kohdentuvat myös romaniyhteisön kanssa työskentelyyn. Viimeisimmän Suomen romaniyhdistyksen vuonna 2018 toteuttaman romaninuorten ja poliisin välistä suhdetta tutkineen selvityksen mukaan poliisin ja romaninuorten kohtaamisessa on kehitettävää mm. etnisen profiloinnin ja asianmukaisen kohtelun osalta.

Romanien asumisen osalta on ympäristöministeriön tammikuussa 2018 julkaiseman seurantaselvityksen mukaan tapahtunut hienoista parannusta, mutta se ainakaan vielä ole niin laajamittaista että se näkyisi romanien asumiseen liittyvien syrjintäkanteluiden selvänä vähentymisenä.

Romaniasiain neuvottelukunta pitää erittäin myönteisenä sisäministeriön vuonna 2014 julkaisemaa selvitystä vähemmistöihin kuuluvien ikääntyneiden henkilöiden kokemasta syrjinnästä sosiaali- ja terveyspalveluissa. Tämän tapaan tulisi paneutua moniperusteisen ja risteävän syrjinnän osalta myös romanivammaisten tilanteeseen. Lisäksi Suomella on paljon parannettavaa moniperusteisen syrjinnän kansainvälisessä raportoinnissa.

Romanien yhdenvertaisuuteen liittyviä haasteita

Romanien arkikokemuksen ja useiden viime vuosina julkaistujen selvitysten mukaan populismin ja nationalismin nousu on lisännyt yhteiskunnallisia vastakkaisasetteluja, vihapuhetta ja romanivastaisuutta sekä koventanut yleisesti väestön asenteita kulttuurisia ja kielellisiä vähemmistöjä vastaan (mm. Oikeusministeriö 2016, Ihmisoikeusliitto 2012, Suomen romaniyhdistys 2018, Ympäristöministeriö 2018). Tämä on ilmeistä myös kantelumäärien ja niissä kuvattujen tekojen luonteen perusteella. Yleishuomiona voi esittää, useiden hyvin kuvattujen ja julkisuudessakin käsiteltyjen tapausten perusteella, että romaneihin kohdistuneet hyökkäykset ovat yleistyneet ja raaistuneet. Tästä esimerkkinä voi käyttää esimerkiksi hiekkalaatikolla täysin tuntemattoman taholta tapahtunutta pippurisumutehyökkäystä romaniäidin ja kahden pienen lapsen kimppuun.

Suomalaisessa yhteiskunnassa laajalle levinnyt syrjintä työnhaussa, työhön otettaessa työelämässä ja palvelussuhdetta päätettäessä ovat tällä hetkellä romaniyhteisölle erittäin akuutteja kysymyksiä, joiden käsittelemiseen on panostettava aivan erityisesti tulevina vuosina, kun työmarkkinoille edelleen virtaa yhä enemmän ammattikoulutettua romaniväestöä. Vastuunjakoa työsuojeluviranomaisten ja yhdenvertaisuusvaltuutetun kanssa sekä toimivaltakysymyksiä on ehdottomasti selkeytettävä työsyrjintäkysymyksissä. Lisäksi neuvottelukunta pitää tärkeänä sitä, että työnhakijan oikeuksia saada selvitys työnantajalta työntekijävalinnan perusteista tulee laajentaa käsittämään myös muut kuin julkisen puolen virkavalinnat. Työ- ja elinkeinoministeriö tulee toteuttamaan vuosien 2018-2022 Romanipoliittisen ohjelman toimeenpanon osana romanien työllisyyttä koskevan seurantaselvityksen, jossa tulee huomioida myös työsyrjintä.

Kolmantena erityisen vaikeana kysymyksenä yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus nostaa romanien osalta esiin edelleen jatkuvat ongelmat sekä yleishyödyllisillä että yksityisillä vuokra-asuntomarkkinoilla. Näihin ongelmiin liittyen on ollut havaittavissa, että lautakunnan asettaman syrjinnän jatkamisen kieltävän päätöksen noudattamisen tehosteeksi asetetun uhkasakon määrä ei ole riittävän korkea eli se ei ole nykyisentasoisena esimerkiksi kunnille riittävän suuri pelote.

Huomionarvoinen asia on, että Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston yhteydessä toimivassa Yhdenvertaisuusasioiden neuvottelukunnassa ei ole tällä hetkellä romaniedustusta. Tämä hankaloittaa viranomaisten välistä tietojenvaihtoa ja romanien osallisuutta toimiston työssä. Seuraavaan neuvottelukuntaan olisikin nimettävä myös romaniedustaja.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston toiminnan resursoinnista

Syrjintäkanteluiden määrän nelinkertaistuttua kolmessa vuodessa on selvää, ettei yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto pysty nykyisillä resursseilla riittävän laadukkaasti ja tehokkaasti hoitamaan lakisääteistä tehtäväänsä. Resursseja on siis lisättävä tai yhteydenottoja on käsiteltävä muutoin ja matalammalla kynnyksellä, esimerkiksi oikeusprosessia kevyemmän sovittelumenettelyn kautta. Tällöin tulee kuitenkin olla erityisen tarkkana siitä, että syrjinnän uhrien oikeusturva toteutuu.

Tosiasiassa suuri osa romanien syrjinnästä jää edelleen yhdenvertaisuusvaltuutetun toimistolta näkymättömäksi ja aliraportointi on edelleen romaniyhteisössä ongelma. Lisäksi liian pitkät syrjintäkanteluiden käsittelyajat ja syrjinnän uhrin kannalta kielteinen lopputulos nakertavat entisestään romanien luottamusta viranomaistoimintaan. Tämän sekä romaniyhteisön sisäisen syrjinnän vuoksi toimiston romaniyhteistyössä on resursoitava edelleen romaniväestön oikeustietoisuuden kehittämiseen.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston työtä on selvitysten osalta edelleen mielekästä rahoittaa myös valtioneuvoston täydentävällä erillisrahoituksella (nk. TEAS- rahoitus). Tämä rahoitusväline sopisi esimerkiksi nykyisen yhdenvertaisuuslain tehokkuuden ja toiminnallisten yhdenvertaisuussuunnitelmien valvontaan ja arviointiin, mutta myös kertomuksessa mainittujen perusoikeus- ja syrjintäbarometrien toteuttamiseen.

Neuvottelukunta pitää Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston toiminnan priorisointia ja rajaamista erittäin on kannatettavana asiana. Vuosittainen teemoittelu ja vastaava resurssien kohdentaminen eri työmuotoihin on erittäin kannatettavaa. Tällöin romaneille tärkeät kysymykset nousevat varmasti esiin eri näkökulmista pelkästään niihin liittyvien kanteluiden määrän ja tekojen luonteen analysoinnin perusteella. Romaniväestön ja romaniasiain alueellisen hoidon kannalta merkittävä kysymys on myös maakuntauudistus ja sen suhde yhdenvertaisuussuunnitteluun ja käytännön yhdenvertaisuustyöhön.

Kertomuksessa esitettyjä yhdeksää suositusta koskevat kommentit

Romanien kannalta merkittävimpiä ja erittäin kannatettavia toimenpidesuosituksia ovat Suositus 1: Yhdenvertaisuuslain osittaisuudistuksen käynnistäminen ehdotetuilla tavoin sekä Suositus 5: Säädetään lailla välttämättömästä huolenpidosta ja toimeentulosta.

Näiden suositusten lisäksi valtakunnallinen romaniasiain neuvottelukunta esittää seuraavan kertomuksen laatimisen osalta:

-Seuraavassa kertomuksessa erityistä romanivastaisuutta ja romanien syrjintätapauksia koskevat kohdat tulisi koostaa omaksi ala-osiokseen.
- Seuraavassa kertomuksessa tulee nostaa ulkomaalaisia koskevissa osioissa vahvemmin käytännön esimerkkien kautta esiin myös liikkuvan, ulkomaalaistaustaisen romaniväestön perus- ja ihmisoikeuksiin liittyviä kysymyksiä.

Romaniasiain neuvottelukunnan puolesta

Pääsihteeri Henna Huttu

TIEDOKSI Romaniasiain neuvottelukunta